శ్రీరస్తు.

సాంబనిఘంటువు.

ఆంధ్రభాషనభ్యసించువిద్యార్థులకు
నత్యంతోపయుక్తంబగునట్లు శుద్ధప్రతిగ నేర్పాటుచేయించి

ఎద్దనపూడి - సంజీవయ్యగారిచే,

శ్రీ మహామహేశ్వరముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపబడియె.

చెన్నపట్టణము - ౧౮౯౮ సం॥

చెన్నపట్టణము పెద్దినాయునిపేట నాటుపిళ్లారిగుడి వీధి ౧౭వ నెంబరు ఇంటియందు నుండు నావద్ద సంస్కృత ఆంధ్ర గ్రంథములు సమస్తమైనవి వెల సులభముగా దొరుకుచున్నవి గనుక కావలయువారు నాపేర వ్రాసి తెప్పించుకొన కోరుచున్నాడను.

ఇట్లు,

ఎద్దనపూడి - సంజీవయ్య.

బుక్ సెల్లర్ - మద్రాస్.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః-

సాంబనిఘంటువు.

సీ॥ శ్రీ వెలయంగ దేశీయములైనంగులు పద్యవంబులు గూర్చి
దైవవర్గ । దనరు మానవవర్గ స్థావరవర్గ తిర్యగ్వర్గ యను నా
లుగు లవరించి। జల్లులుంపక న్యర్థ శబ్దముల్ రానీక యుంటి నవతి గాక
యుదుకు రేక । యుర్విజనంబులకు పకారసరణిగా సాంబ్రి నామనిఘం
టు వనె సుకృతిని । గవులదయచేత నీకటాక్షంబువలన । నీసశత
కంబుఁ జెప్పెదఁ జిత్తగింపు। దనుజసమవర్తి భక్తహృదబ్జవర్తి। సక
లసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి. ౧

సీ॥ ముక్కంటి తొలిపట్టి మొట్టికాయల మెప్పు గొప్ప బొజ్జ గలాఁ
డు గుజ్జువేల్పు । గబ్బుచెక్కిళ్ల మొకము మోముగల సామికలుగు లా
యపు తేజి బలుసిపాయి । గుంజిళ్లు బెట్టించుకొను మేటి పిళ్లారి ఖడు
ముదాలుపు పెద్దకడుపు వేలు । పొంటిపల్లుదొర ముక్కంటి పండుల
మెక్కు దేవర చిలువ జందెముల మేటి । జమిలి తల్లుల బిడ్డ పెద్ద మొయి
ప్రోడ సేటుకీనులదణి పనిచెఱుపుఁవాడు। మొదటివేలుపు వెనకయ్య
ఋంజిదారి । పెద్దయనఁదగు గణపతి ప్రొద్దు సాంబ॥ ౨

పావంచ మోముల సాపింబుజాం లివాగుబ్బలి విలుకాఁడు గిబ్బరౌ

తు । ఱెక్కఁదారనే ద్విజన్మఁపుపగవాఁడు పొదలఁగింటుము బాల్పు
పుసుకదారి । వినువాఁక మోపరి వెండికొండదునేఁడు మినుబొట్టు కే
వరమి త్రిమిత్రి । మంచుమలల్లుఁడు మరుగొంగ ముక్కంటి నెలదార
మం మెయ్యినయలుగుమేటి । విసవుమేతరిలిగ ప్రోలిశేఁటుకాఁడు । కప్పు
కైనుత కొనిమిటి గాములదొర । వెల్పుదణిఁగన్నతఁడు గుజ్జవేల్పుతం
డ్రి । వేసికన్నామియనఁ నీను పేళ్లు సాంబ ॥ ౩

వెన్నుఁడు పెదుమాళ్లు వేకంటి సైవాశను కవ్వపుమలదాల్పు కత్తి
నే స్త్రి । చిలువపానుపుదంట కెలిదీవిమన్నీఁడు బటువు కైమవజోడు
బమ్మతం డ్రి । కటిశేల్పు మరునయ్యాకవలియల్లుఁడు సంకుదారి గరుడి
రౌతు తమ్మికంటి । పదివేసములదిట్ట యొడమచ్చగలసామి యదుగు
వాఁకగలాఁడు పుడమినఁటు । మొసలివాయొంట్లదాల్పు రక్కసుల
గొంగ లచ్చిమగఁడు క్షేకేలుఁగలాఁడు పుట్టు । వడుగు తామరపొక్కి
లివాఁడు పసిడి । వలువదాల్పన హరి పేరులలరు సాంబ ॥ ౪

తీపంచ మొమ్ములదిట్ట తామరచూలి తలఁపుకోళ్ళకూళి పులుగురౌతు ।
తగవుఁ జడదారితం డ్రి వేలుపు పెద్దమాటల జవరాలిమగఁడు నలువ ।
యంఁరుల విలుకానియన్న మేలిమి బొజ్జగలదు మదారి ప్రాఁబలుకుల
ఖణినుదుకాకు తెక్కఁ వెన్నుగ ప్రాయుఁగరణికఁడచ్చాఁపు తమ్మి హై
నడరుజాణ । నిక్కపుబిగంబు బ్రోచమన్నీడు మొదటి । వాలిదొర
బమ్మదు గివఁడు తాతబాగడు । అన్ని పుట్టించు మేటి తనంతఁ గల్గు । నతఁ

ముపజదారయనఁజాఖ్యలగు సాంబ। ౫

గట్టురాకొమరితకప్పము త్రై ముపముగని యుండపుమేనఁదగినవా
గువ। కలికంఠురాణిసింగపుతేజిగలదాన లెనకయ్య తల్లి నావెల
యుగౌరి। కలుములచెలిబిడ్డుకడలిబొట్టియలచ్చి తమ్మిగద్దియబో
టితల్లి తల్లి। పెనిమిటియెదనుండు ననబోఁడిమరుతల్లి నెలచెలియ
లిలిబ్బె నెలఁతుకసిరి। యనగఁలక్ష్మిసమాఖ్యలొనంచ తేజి। పా
లఁటితలవాకిటమెలంగుచెలువనలువ। రాణిపలుకుల జవరాలుఁజ్చి
కోడ। లనఁగభారతి నామంబులమరు సాంబ॥ ౬

అడుగుకై మపపుల్లుపడగదు సేదారి యనబాఁతల్లులయరిదిబిడ్డ।
వెనకయ్యవెనుకయ్య వల్పులదళవాయి చిలుపలబోనంపులుగుఠా
తు। సత్తిబూనువలంతియుత్రిగ మోములబలియుఁడు బారచేతులుగ
లాఁడు। రిక్కరక్కసుమిత్తి రెల్లుకానుపుకోంచ మలబ్రక్కలించిన
మన్నెకాఁడు। గట్లసేలికమనమఁడుకప్పుతెరవ। మేటికొమరుఁ
డు వేలుపుటేటిసవతి।కొమకుముద్దచ్యకంపుఁడు కొమరుసామి।
యనఁగ గుహనామధేయంబు లమరు సాంబ॥ ౭

తలఁపుచూలిమరుఁడువలఱేఁడు చిలుకరౌతు మిన్న చెలి గాడ్పు
టురదపుదొర। జాబిల్లియల్లుఁడుచౌవంచతూపు సెఱవంటకలుము
లగరితబిడ్డ। కన్నులవిల్తుడుసమ్మవిలుతుడువచ్చవిలుకాఁడు చక్క
దనింటిజోదు। పొదవిలుతుండు దియ్యవిల్తుడు విరుతూపుజోకాఁడు

తుంటవిల్తులనునేఁడు । తలిరువాల్తుఁడు చెఱకువిల్తుఁ డలరువిల్తుఁ । డిఁచు
విల్కాఁడు రాచిల్క నెక్కుజోదు । మీనుమొసలిసిడంబుల మేటి
తేజి । యతనుఁడనమరునాఖ్యలమరు సాంబ॥ ౮

నతపేరుల త్తజిజత తేరుగల ప్రోడయసిద్ధ వెరబంటు లగురు త్రో
వ । వెన్నునివలగన్ను వేయిచేతులదిట్ట తిగ వెలుపుల వెంకిపగటిజో
తి । జమునయ్యమినుమానికము ఛాయ పెనిమిటి పగలుసేయువలం
తి ఒగముకన్ను । నెలజోడు తమ్మిచక్కిలిగింతవే వెల్గుకలువల సూ
డుచీకటులగొంగ। జక్కవలనంటు ప్రొమొక్కులసాక్కసామి । ఛార
రూపులవేల్పు ప్రాబల్క సొమ్ము । పైటచలి వాయప్రొద్దుఁ నాఁ డఱ్ఱ
దనరు । లోకబాంధవునకు శివాలోల సాంబ॥ ౯

కఱంతులెలమానికము వేలుపులబువ్వ జాబిల్లి మరుమామ చంద
మామ । జింక దాలుఁపుతోగ చెలికాఁడు జడదారికన్ను ఱేఁడు
కడలివెన్న । చుక్కలగమికాఁడు జక్కవపగవాఁడు చలివెల్గు రేపా
ల్గువలువజోలి । వెన్నునెడమకన్ను వెన్నెలరాయఁడు నెలతమ్మి
ఛాయమున్నిటిపట్టి ॥ కందుగలఁడు డగేఁడు చీకటులమిత్రి। పంటపై
రులనార ప్రొద్దుజంటలచ్చి । యన్నగేజోతి చందురుఁడనగ దనర్దు।
గుప్తుదమిత్రుని నామధేయములు సాంబ॥ ౧౦

పదిపదులంచుల ఛాతువాల్పగుసీదు కొండలరెక్కలుకొట్టినఘణి!
జమిడితమ్మెబదులజన్నములు చేస్తి కుటిలనోమానులను రాళ్ళు బొప్పుఝాణ।

యుత్తరంపుచెవులత త్తడిరౌతు వజ్రేడువిప్పు రెప్పలరేడు వెల్లగౌరు।
మావటీఁడు తలపుమానికమునగలాఁడసేఁబలు వెల్లభూపుతై వెలయువాఁ
డు । మింటిప్రోల్సామి జంభదారి ముంటికోడి । పెట్టుప్రాఁకులు వెలి
గిడ్డిబెంచినదొర । మొదటిదిక్కుసుబాదారి మొయిలుజక్కు । సా
మియననింద్రుం నామముల్ జరగుసాంబ॥ ౧౧

తగరుబాబాపానిదుగ మోరసాహేబు తెమ్మెరచెలియన్నిదిండి
కాఁడు । నీటివిత్తడుచిత్తునిప్పుముట్టుగిరాని బలియుఁడు సతనాలు
కలదుసీడు । కప్పుత్రోవరిఖిగకాళ్ల పేవరయగ్గి చిచ్చుఁగలంబన జెల
గుపచ్చి । పోతులత్తడిరౌతు ప్రొద్దుకూనజముండు మిత్తిదక్కిణ
దేలు మేటిజమున । తోడుగుశెదాల్పు పెతరులజేఁడనంగ । కాలు
నిసమాహ్వయములగుమూలజేఁడు బ్రిమ్మరేఁడురక్కసు పోలను
దిండిసోఁకు । మూఁకదగిని నానిబులి పేళ్లుపొసగుసాంబ॥ ౧౨

పతమటిదోరనీటిరెుుడయుఁడు జడిసామి మొసలిగుఱ్ఱము రౌ
తు మొయిలుజేఁడు । వల్లెత్రాడుగలట్టివాఁడు నావరుణాఖ్యలవ
రునుజింకగుఱ్ఱముతలంతి। నీవల పెనుబాఁద యూడతాచుల షేఁత
గంధవహులగురికాఁడుగాడ్పు । పయ్యరతాలి మోపరివలదుదు తెరు
నుడివొట్టు తెమరసోఁకుబూచి । [illegible] సుఁజాల్పులవిసుర్తైక
టిసంగి । చూలిదుభ్యులపగదాయగాలిసుపటి । నీవనలఁబుట్టుదన్వ
గారుంచుషాఁగ। వలియనంగ మారుతాఖ్యలగుసాంబ॥ ౧౩

జక్కులపాదుశాముక్కంటిసంగాతి కాయకన్నెఱ్ఱటిరాక్కసుకు
లతోఁడు। వానిఁడురారాజువడచక్కియొకిమిఁడుంత త్తడిచె క్రొడు
డంటయనఁగ। ధనదుశేళ్లగుఃడదా గిబ్బసిపాయిఱిగకంటివారతు
దిదిక్కుపెంకి। యనఁగనీశానాఖ్యలనువొందుఁ జిందముకూతురై
బూరువదుగొమ్ముసంతు। నలమునియనంగశంఖము వెలయుజొట్టు।
కాలుసుడివాలు వట్రువవాలుబటువు। వాలుపదినూరులంచుల నా
ణుబిల్ల। వాలనసుదర్శనాఖ్యలువరలుసాంబ॥ ౧౪

తుదిచక్కుపేరిటితొయ్యలిపెనిమిటికప్పుజవరయన్నకలపవారి।
కణివల్పప్రోడరో కలితాల్పు కాటిపెక్కుముమేటిబలియుఁడుఱ
మునగొంగ।యనబలభద్రుపేళ్లగుఁగ్రీడిచెలికేరు పులుగురాయఁడు
డలిమోముపక్షి। బొల్లిమోరపుప్పుల్గునల్లనయ్యరవాఖులొడతేనిబా
నిసైదోడుగరుడి। వేలుపులబువ్వగొనుదోడు వెన్నుపడగ। బలువ
పుతరిమేలిచ్చుపులుగుగరుటి। తల్లివేసటబాపినదంటయనఁగ। వై
నతేయసమాఖ్యలువరలుసాంబ॥ ౧౫

వడముడికెమ్మెరకాడుకనభీముఁడావేగంటికాపరుఁడువెన్ను
నంటు। వెన్నుమచ్చుమనీఁడువివ్వచ్చుకవ్వడిగెలుపుపేరుగ లాఁడు
క్రీడియనఁగ। నజ్ఞానవనామంబులగును త్రైరువులాడితెలివాఁడపొం
చాపురలకుఁబంటు। కఱకంటుతలయేరుపెరుమాళ్లదుగు బుగ్గజత
డాలిచెవియాటపదలువాఁడ। కాటిపెక్కుమునఱితల్లి బాశపనటి।

కల్గి మిన్నవాఁకమిన్నేరు వేల్పుటేరు। వేల్గుగానుపునవంతితల్లియనఁ దన
రు। సమరతటికిని నామధేయములు సాంబ॥ ౧౬

వేల్పుసురారంపు విరిదివెన్నవి వెంకి రత నాలపంట సంద్రంబు
గడలి। పుడమిమద్దియకొకమున్నిరు ప్రాయేరు మబ్బుపువ్వులవెల్లి
మాంపదూపు। గిట్టురాకొమరునిగాంచినచేర్పరి యేరులమగఁడు లే
యింతిమాపు। ముక్కంటియమ్ముల పొదిమింటిలాయంబు తోట
నొడ్డి యొనచమా నీటుగాఁడు। సంద్రమవలచ్చితంద్రి నాజలధిబర
గు। వెల్లయేనుగు చాదంతివెల్పుగారు। మొదటిహత్తినాసురకరిపొ
వలుతెల్ల। జక్కినిక్కువీనులమావుచదలుతేజి। యనఁగనుచ్చైశ్శ్రవ
ము పేరులమరు సాంబ॥ ౧౭

వేలుపుటెంకికో వెలదేవళముగుడి యనఁగ దేవాలయాఖ్యలు
వెలంగుఁ। దొరగంట్లు జన్మంపుతిండులు జేజేయితొలివేల్పు పగరలు
పలుకుటల్లు। మేటులు వేల్పులుమింటి త్రోవరులునిద్దురలేని ప్రోడలు
నరులుగవని। పెద్దలనఁగనురాభిఖ్య లొనిన్ప్రిలువేగంటి కచ్చెరలే
ల్పుటెంకి। యనఁగ స్వర్గము పేర్లగు విను మిటారు। అచ్చరలు
వేల్పుచెలులననమరునమర। తరుణులనఁ జాగరతనము తలఁపుమా
ని। తమనఁ చింతామణిసమాఖ్యలమరు సాంబ॥ ౧౮।

అతిగినవాసఁ గడియాకు జేజేగిడ్డి చదలుతొడుకు తెల్లమొదవ
నంగ। సురగవిపేర్లగుఁ జేజెగంటి ప్రాకులు పెట్టుమ్రాకులుదివి

టి చెట్టులనఁగ । గల్పకాఖ్యలగు తెగంటి గొంగలు రక్కసులు రేయి దిమ్మరుల్ సుకురుసీసులు । వేల్పు బాయలు తొలివేల్పులు నా దైత్య నామంబులగు గాలిగాము సెగడి । గాలి దయ్యము బూచి సోఁకుడు పిసాసి । దయ్యమనఁగ పిశాచాభిధానములగు । హిమము వలి మంచనఁ గను హిమము దనరుఁ । పిడుగనఁగఁ జెల్లు నశనికిఁ జెల్లు సాంబ॥ ౧౯॥

మిన్ను చుక్కలత్రోవ తెన్ను ప్పర మునింగి వెన్నునియడుగు విన్ వేల్పు తెరవు । గాలి తంద్రి బయలాకసము మొగులు బ్రినుచదలు నా గగనాఖ్యలొదవుచుండు । బవలు పగలు నాఁగ దివసము శేళ్ళగు రేయి రాతిరి రేయన రాత్రికమరు । దెస దిక్కు చెఱఁగన దిశకొప్పు సెలచందనఁగ మాసమమరుఁ బున్నమయనంగ । నెఱరు పూర్ణిమకు నమాసయును పసయనఁ జనునమావాస్య పేరులు సంజ సందె। యనఁగఁదగు సంధ్యకాతపంబునకు నెండ । ప్రొద్దు వేంద్రంబనెడి వెల్లు భాసగు సాంబ॥ ౨౦॥

మెఱుపులు మెఱుఁగులు మించు లనఁ దటిత్తులగును జుక్కలు రిక్కలనఁగ తార । లమరు జేజే కేనియ రదము నీటి మోపరి మబ్బు మొయిలనఁ బరఁగు ఘనము ।। తెఱ యల తరఁగ నావ అలుపిచిక్కెల్లును యువ్వ నుఱుగనంగ గొలలు ఫేన । ఘంటసానాభిఖ్యలగును లోపల లోఁగ లోన బనిబాఖ్యలొప్పు సూచి। వెలుపల వెలుపల నాఁగ బహిరంబు వెల్లు। వలుపలిపలుపు నగొంతలొర్వ్యలిక విచ్చ । యనఁగ నుండొక్క మునకు

ష్పనయొక్కింతవేఁతి వి సుమంతకాఁకనాఁడేఁయసాంబ॥ ౨౧॥

క॥ సిస్తుగలతుఱఁకవియుగు। కస్తూరిరంగాఖ్యుఁడను జగద్విత ముగ
నీ నిస్తులమైన తవర్గుము। విస్తరముగ రచించినాఁడవి బుధులకరుణన్॥

మానవర్గువు.

శ్రీనగజామానసఖ। మానసరోహంసనిరుపమానవిభవదా
మానవముగనీపేరిట। మానవవర్గువురచింతుమానకసాంబ॥ ౨౨

తొలిచదువులు ప్రాఁతపలుకులుమినుకులు ప్రామినుకులుతొం
టిజాసలనఁగ। వేదాఖ్యలగుసేఁవేల్పులుతొలిజాతివారుమిక్కుల
చదువరులుజన్మి। గిట్టులుదుగవుట్టుకలుపాల్లుజాఁకలునాఁగ బ్రా
హ్మణులకునామములగు। తెలువారలునేలయేలుదంటలువెన్నత
లబుజమునఁగలవారురాచ। వారుభేఁడులురెండవవంగడంవు। ఖ
పట్టువులనతుస్రియాఖ్యలొబచ్చువేరి। మూఁడవకొలంబతఁడునా
డగాఁడునల్ల। నయ్యలొవబిడ్డకొమటినాడనర్చు। వైశ్యనామంబు
లస్రినివాససాంబ॥ ౨౩॥

కలపవాల్పులుదుదకొలము నేపఁకులు కాపులువిను నాఁక
లోబుట్టువులన। నలతునుకూద్రాఖ్యలవ్వుగన్ను విశ్ల యుయుయునమూ
లజేక్పుమసుఁడంద్రి। యుప్పుగన్నయ్యనాయునయుయ్యయుక్పునబనకా

ఖ్యలగుఁదమ్ముఁడనుఁగుఁతోడు । తోఁడఁబుట్టువనఁగఁదోఁబుట్టువ
సహోదరాఖ్యలౌ మొదటివాఁడన్నపెద్ద । యనఁగనగ్రజుఁడగువ
ర్కుఁడయప్పయనఁగ । జ్యేష్ఠకన్యకఁ జెల్లెలుచెల్లెచెలియ । యనఁగఁ
దనరుఁగనిష్ఠ కిల్లాలురాణి । యాలుపెండ్లామనఁగ భార్యకగును
సాంబమూర్తి ॥ ౨౮ ॥

అయిదువరాలుముత్తైదువనఁబురంధ్రికగుతోడి కోడలేరాల
నంగఁ । బతిసోదరునిభార్యబరఁగుకూఁతురు కూఁతుకొమరితనయ
నంబుత్రికమరుచుండు । గొమరుండుబుడుకఁడుకొడుకుపట్టియనం
గఁ బుత్రుఁడౌబిడబిడ్డపూఁపపాప । కుఱ్ఱదియుతకందుకూనసను
వుపాలబుడుతనాశిశునామములుదనర్చు । గోలముద్దియముద్దరాలు
తేలముగుదయనగముగ్ధాంగనకునాఖ్యలగునుమదిమి । వాఁడుము
దుకఁడుముదిసినవాఁడుముసలి । ముదుసలియనంగవృద్ధుపెల్కొఁద
వుసాంబ ॥ ౨౯ ॥

పిన్నకొండికవాఁడుచిన్నపడుచుచోఁ అపసివాఁడనాఁడి చేల్లుబా
లుడగు । జతురుపేర్వగుదిట్టజాణదంటవలంతివెరవరిప్రోడనేర్పరి
యనంగఁ । జెలికాఁడుసంగాతిచెలిమరిగాఁడిలిసకియసంగడికాఁ
డుసలగడీడు । చెలిసఖిస్త్రీయనఁజను స్నేహితునకుఁ జెల్మినంటుమా
లిబుపొందనంగమైత్రి । కొటబుఁగుజవజంగిణిగడ్డగఱకగుజ । పొ
ట్టియనవామనాఖ్యలౌ పొట్టివాయు । తాఁగజంతఁగయాలియుఁనాఁగ

తనరు । ధూర్తవనితదురితవిహారగ సాంబ॥ ౨౦।

బ్బవు పేఁడెలరికయి లేసరుఁ దుమ్మంటులల్లు జారుఁడనఁ బేర్వ చెల్లుఁగ
మరి । బట్టుబట్టు ఖచడువవలు క్రీక్కులసంగవంధులకగుఁబడవాళ్లు
వెగు । వారువేగరులనఁ జారుల పేళ్ళొప్పు బోయీలుపే ర్తలు నో
పరుప్త । వాహకులకుఁ జెల్లుసాహిణిసాని రాతనఁగ నశ్వారోహకు
నకుఁ దనరు । కట్టికము పణిహారుఁడు కట్టికమనఁగ । చిత్ర హాణికిఁ
దగ బోయ వేఁటకాఁడు । సదవిద్రమ్మరియనఁగిరా తాఖ్య లెసఁగు
సన్నగిలి పేదియనఁ బండుఁడగును సాంబ॥ ౨౧।

జాలరి వలతోఁడు మీలవేటరియనఁ దగు ధీవరుని పేళ్లు తడువు
దాల్చు । వడుగొంటిజందెమువాఁడు బమ్మచారియన బ్రహ్మచారి
పేళ్లమరు గేస్తు । మనికతోడింటివాఁడనఁ గృహస్థునకగునడవిఁ జాఁ
పుతపసి జడలదారి । నాఁ జెలువొందువానప్రస్థునకుఁ జెంటి గాఁడు
గోఁచముదారి బోడపీఁద । కాఁపులుగలాఁడు సన్న్యాసిసామె లుంగు ।
యతిసమాఖ్యలు ముగితిమ తై దువనఁగ । జక్కుఁగానఁ జేరటాలకఁ
జరగు ముత్తచి । రఁటి నామంబులాపన్నరత సాంబ॥ ౨౨।

మూకాఖ్యలగు మూవ మూగ మూగియనంగ గ్రుడ్డు చీకనంధకున్న
కుఁ జెల్లు । బరువము ప్రాయము వయసు జవ్వనము నయౌవనాభిఖ్య లొ
నందగాఁడు । వగకాఁడు మరువాఁడు చక్కనికాఁడె చెక్క కాఁడో న
కాదర్శనసౌగసైన దుసాఁ । ఏటుకాఁడనగ కాటించుశృంగారిగొఱ

వాళ్ళుభూజఁగునాఁగోడెకాఁడు । వెచ్చకాఁడననువుకాఁడునే ర్పుకాడు । లంజెకాఁడుమిండఁడనఁబల్లవుఁడుదనరు । సోయ గంబుచక్కఁదనంబు సొబగురూపునాగ సౌందర్యమునకుఁజెన్నమ రుసాంబ॥ ౨౯॥

గట్టిమనసుకాఁడుగడుసరియొక్కరిదిటవరిదిట్టనఁదిరుసకగుఁ । గుచ్చెతుఁడడిబంటుధూళి పిఁరెబికారిముడికాఁడు చిలుముపాల్ మోటులుచ్చె । చెండిపోతుగరాను మొండితొట్రితులువ సైలాటకాఁ డుటక్కరిపిసాళిఁ । టకటొంకుటాటోటులువళిదబ్బిలిదూబగడు సుకల్లరిదోసకారిచెనఁటి । పాలసుఁసులండిపిక్కరిపలువచెడుగు। శెరజముసంగధూర్తపేరులమరుపగటిమత్తుడుపవతుడుపగతురనఁగ । నహితులకునామధేయములమరుసాంబ॥ ౩౦॥

పెదవారుకడవారు వింతవారెడవారు లాఁతివారనన్యులకుఁ జెలంగుఁ । బొట్టలుచుట్టాలుచుట్టముల్ విందులుబంధుగులనఁ జెప్పి బంధువులకుఁ। గూన్పువాఁడెడకాఁడుకుంటెనకాఁడనఁదాల్లికాఁ డనపేరువనరుచుండు । విటుమాలెబయికాడుపీటెకాఁడనఁబొల్లు మైణికునకుగాణపాటకుఁడన । గాయకునికగుఁదిక్కచెంగలిపెడం గు । పిగలిసిఅడిచెంబరబిత్తరిపేదురనఁగనపస్మారివెలయుఁజె వుఁడు । వినవిహాఁడన బధిరాఖ్యలయుసాంబ॥ ౩౧॥

ఎకిమీఁడు పండుకాయెలిక మన్నీఁడుసామాంబు ఏలుఁడుసామి

పబుళు । జియ్యతుపాసివజీరుండు రాయలుడుసైదారిరాతేఁడఁడా
రయొుడయఁడు । షేతనవత్రిలుస్రుప్పుకేట్లుపడవాలు దళవాయిత
శ్వాయిధణి యనంగఁ । వగుదళకర్తకుఁడగువాఁడు శెనవరితర్ప
రికారబ్బారిదిట్టయనఁగఁ । కార్యకర్తకుఁ జెలగుఁ బ్రగ్గడసియోగి,
పెగడమంతిరినామంత్రిపేళ్లు వెలయు । పంగునకు లేవజాలనిపాఁడు
పుట్లు । మొుండిబిచ్చగుంటను పేళ్ళు పొసగుసాంబ॥ ౩౭॥

ఎడకాఁడు కొలగాఁడెడత్రోవకా పరిగడిదొంగదోపుడుఁగా
డు నాఁచు । గజముచ్చు చేవాడికాఁడు బూజరకాఁడు ముచ్చరిముని
ముచ్చుమాయదారి । తెనువాటుకాఁడుకత్తెరదొంగ దారకోలు
సన్యాసి వడికాఁడు కన్నగాఁడు । రేద్రిమ్మరీడు ముష్టియవిప్రులో
వాడికాఁడు తెక్కలికాఁడుకల్లరీఁడు । తవళిమోసరియఁ బెలుత
స్కరుసకుఁ । దొత్తుసాఁకుడు బోనపుకత్తెదాది । విలువరమ్మండు
వరవుఁడు బిడ్డయనఁగ । దాసికావామధేయముల్ దనరు సాంబ॥

పడుపుచానగడించుపడఁతి మేల్లా పరిభోగము చేడియపాత్రటా
లు । వేఁడుక చెలిలంజ వెలయాలు రోచెల్వ వెల్లాటకత్తె నావేశ్య
వెలయుఁ । గూర్చి యిచ్చమిటారికుంటెనకత్తియశాపికత్తెయనంగ
దనరు మాతి । నాగవాసంబనసామవ్నా వేశ్యలమేళంబునకుంగావ
రాలంకొమరి । చాముజవరాలుకొమరితజవ్వనియన । సుందరికిఁ జె
ల్లుగట్టు ప్రసాధి యుబ్రౌడ । యనఁగఁదగు । ప్రౌఢవయసుచెల్లిన

తిమిరాలి । మిసకోటివలోలాక్ష్యమును ఈయుసాంబ॥ ౩౪

కన్నియకన్నె నాకన్యక కగుఁ జేనులా సగలది యింతులాఁతి చెలిచె
లిచోరవరియన వెలఁదుకారిజి పేళ్లు మెయి మేయి కొండలునేస్మ
ము మేను । వాంది మేమైయవపాసఁగు దేహమునతు నెఱికలువెంట్రు
కల్ నెఱులనంగఁ । కేశసమాఖ్యలౌ కేశబంధము పేళ్లు గ్రిల్మడి క్రొ
మ్ముడిగీలుగంటు । సూనెమడి వెన్నగంటు జానుమిగులు । చిట్టుసి
కసిగయనఁ జెలు చుంచు కురులు। ముంగురులు మూకటులనంగఁ బోసి
గుచుఁడుఁగుంతలములకు జతదైత్య కూటసాంబ॥ ౩౫

కొప్పు వేనలి మూలక్రొవ్వెద ముడుపున గొబ్బియారగఁగనుకన్న॥
నయ్ । నేత్రాఖ్యలగు నాసల్ నెన్నొసల్ నుదురు నెన్నుదురనసిటలా
క్ష్యలొదవుఁజూడిక్కు। పాడువ ద్రిష్టి చూపకవీక్షణము లొప్ప వీనులు
చెవులును జానుగులును। నాసాపృత్రోత్రమల్ శాను శేఁగవును నెన్న
దుముసదుమన గనదరుమధ్య। మునకుఁ బొక్కిలిబొడ్డనఁ దనరు నా
భి। మూతి మోర మొకము మోము మొగమనంగ। వదనమువనర్పునా
నోరువాయియనఁగ। ముఖాఖ్యలగుగురుమూర్తిసాంబ॥ ౩౬

పలుపల్లుపండులుపఁ[illegible]ముతోఁ చెంపదవడచెక్కుచెక్కిల
నఁగఁ। దగుగపోలము [illegible]యు వశిర మొప్పముకుముక్కనంగనా
సికచెలంగు। బాహకనుబొ[illegible]నభ్రూనామముమరు మీసము మీసము
[illegible]సంగ కన్న శ్రువము । నధరము [illegible] పెదవివాతెఱ మోవియునగా

స్థమగు నెదయుక్కటాంము। నెడదయునవ[illegible]గుఁ బొట్టకడుపుపా
జ్ఞ। బొతియడొక్కనుదరంబుపొసఁగుచుండుఁ। గేలుకైక్రియుచెయ్యి
కెం గేలనంగఁబంచశాఖకునామముల్ పరఁగుసాంబ। ౩౭

ఆఱచెయ్యిలోఁచెయియనఁగరతలమొప్పుఁ బెడచెయినాఁ జె
యి వెనుకచెయ్యి। యనఁదగుఁజరమశయంబువెల్ల్రైలనసంగుళియు
గుఁజరమాంగమునకు। వెన్ను వెనుకమేనువీఁపనన త్రిల్లుగడ్డముగవు
ఊనగొదయనఁగఁ। జిబుకనామంబురాజిలుకడవసంబుచట్టుతోలనఁ
గళొసంబునాఁగఁ। జర్మమనుకు మోకాళ్లనజానువులగుఁబిక్క చి
ఱుతొడయన జంఘపిక్కలదనరుఁ। గుఱువుతొడయననూరువులఱు
లువుడ్డి। పిఱుదుతుంటనఘనంబుపేళ్లసాంబ॥ ౩౮

పునుకపుఱియపుచ్చెయనఁగపాలం బొప్పుభుజము మూపనఁజెల్లు
భుజముపేళ్లు॥ ఉట్టవలంపకొకపుట్టంబుగిరికెంబుచీరనావసనంబు
చెలఁగుచుండు। గొంతుకుత్తుకయుఱుకొలికి మెడయ నంగగళము
నకగుఁబిడికిలనముష్టిగుఁబ్రస్పృతికిఁచేరయననంజలికిదోయిలన హ
స్తమునకుమూరనఁగఁబొసఁగు। బారయనఁగనువ్యామాఖ్యవరఁ
గుచేన। దుత్తయనఁదాళమునకొప్పుజెత్తయనఁగనంగుళాష్ఠి[illegible]
గు నంజహాజ్ఞయమగు। నాఁగఁబాదాఖ్యఁగులోకనాథ[illegible]
చనులుగుబ్బలుచండుచాచులు పాలిండ్లుచన్నులనంగ[illegible]
లమరు। నారునూగారనవళరురోమావళిపాపలఁగ[illegible]

య్యి । మరునిల్లుదబ్బసమదనమందిరమొప్పఁబిల్లలఁ గలిగించుచేరు
చుల్లి । [illegible]ల్లమనంగఁబొసగు శేషముగాడుగుద్దపత్రియనంగ
గుదముదనరుఁ । చైటపయ్యెటపయ్యెదపయిఁటచెఱఁగు । స్నాగశ్లే
లాంఛలాక్షిటానంబుచెలఁగు । గలువదముచందువామేలుకట్టనంగ
నరిశయిల్లువితానాహ్వయములుసాంబ॥ ౪౩॥

చెలిముద్దుగుమ్మయగ్గలికవలాచానకస్త్రీవితత్తరిగొత్తెకలికిమగువ
వ, జవరాలుసేడియజవ్వనిత్రొయ్యలిన్నాతిపైదలియొలనాగ, శేమ, । న
కియ్యజక్కువచంటిచామ, [illegible] భ్బతి, పాత్రియాలు, కొమ్మ,
పడతి, । పొలఁతిముద్దియనన బోఁటియింతిమిటారి, సెలఁతుక, వాల్గంటి,
నెలఁత, తెఱవ, । యన్నులతికూన, రాజయ్యారి, నుదిద్వవెలది । చెలియ,
సకిబోఁటిక్రొమ్మెరి తన్విగుబ్బోఁటి, । ముగుదనగలాఁడి, సింగారిముగు
దయువిద, । గరితయనభామినీసమాఖ్యలగుసాంబ॥ ౪౪ [illegible]॥

అనవాలుపుట్టుగంగమచ్చ, మ్మగుఱు తుడియాళమ[illegible]ంఛనా
ఖ్యలొదవు । జడిలిగొబ్బున వేగసరగుగ్రక్కునవడి[illegible]గిరమునఁద
గు వేగమునకు । మరియుడగడి మేరసరుడెల్లకరయనఁబఱగుమ
ర్యాదకుచెఱఁగుఖంతి । యుక్కుజబుబ్బర [illegible] దిని ప్పెఱయ బ్రమచ్చెరు
వ[illegible] । బఱుగుకవలికపఱుపస[illegible] । స
మ్మ[illegible] । పేఁజట్టుకొనెనావతిం[illegible]
[illegible] । [illegible]సాంబ॥ ౪౫॥

బువ్వమెతుకుకూడుబోన మోరెముపసాదమువంటకముపసత
నముబాతు । పాదమోగిరమునఁజరుగునన్నము పేళ్లుకుతిచెబోసేసి
సాబడియొనపతె । నారోగణమొనర్చునారగించె మెసవెఁదినెఁజు
క్కెనభుక్తిగొనుటకలరు । బనులుచెయ్యులుసేఁతలనఁగర్మములు
కొప్పగినలుమోడియలుక కినుకకిన్క । నాగఁగోపాఖ్యలఁగులజ్జ
నానసిగ్గు । బొసఁగుప్రయిలోటసిబ్బిరిపుచ్చడికన । బురఁగుప్రి
డాఖ్యయోలసెపుంబుసాక । శంగవ్యాజంబమరుజగన్నాథసాంబ॥

పానుపుతల్పమంబుశఱుప్రశేసనమె త్రసజ్జయుశంగశయ్యపెలఁగు
చుండు । పన్నుడఁడెన్నుండెఁబుడుశెోసెబరుండె బవ్వళించెను
బండెబహికనేసె । నత్తమిల్లెననంగనలరారుశయనించె ననుటకుని
దురగొనియొగుఱక । గొనియొఁగ్గురబొయొగూర్కిఁడెసనని(ద్రితున
కొప్పతేచెమేల్కనియొమొలఁకు । నయ్యనఁజాగ్రదభిధానమమరు
వేశ్య । సొలనిపేడుకసంతోసమింపుముదము । సంతసముసొంపు
మెలరసరభసంగ । బ్రమదమునకాఖ్యలగుజగత్ప్రాలసాంబ॥ ౮౮॥

పఠికెనాక్రుశప్పనసృనజేసె [illegible]లించెనువిన్నవించెఁజెప్పెనసె
నొడివె । నాడెఁబల్కెవచించెనాభాషణముసేసెననుటకావిపిన్చె
నాలపించె । వసాఁజెవకుఖ్యగ్గుకనిసెనాలించెనా(క్రుతయుద్యానను
టకాఁబాలుచూక । యులుకరుల్లిదపన నానఁడ[illegible]పులుక
తె త్తెపగసుదిప్పిటిజెఁగుపు। సాంగురుపాశయిమె జబగ్గకసగఁ।

దగునురోమాంచనామముల్ నగవుచవ్వ । నగునవనహాసమున
నొప్పునడిమెవిన్నె । దీవియసద్వీపమగుబరదేవసాంబ॥ ౭౫

జోతజాగిలిగొల్బుజోహారుగిడిగిడి మోదుపునేకూర్పు క్రొమెక్కు
మొగుతు । చిన్నిబూచెమోదుప్పజేజేవిన్నెలచెంగనాలుగొబ్బులుకం
కణాలునేరె । ఢల్లుల్ సలామనననురుదండము పేల్లిపల్లెఘుకంచము
పల్లెరంబు। తెలిహరివాణంబుతలియలట్టియనంగ భాజనంబగు గిన్నె
బలుదికోర । డబ్బురయనంగజపకమూ డప్పిదూప । దప్పిదగనీరు
వట్టునదాహమమరు । జాగమీవిపుడుకుపెట్టుతేగమింగి । యుద్వేగ
ద్యాగసమాభిఖ్యలగునుసాంబ॥ ౭౬

అగబడెంజేకీడెనద్బ్వారికొజిక్కెంచగిలెంచగులొక్కెనెంచగులు
పడిరె । బట్టువడియెచిక్కెవడెందగిలెననంగ నమరుగృహీతాఖ్య
లఱచెనేడ్చె । వాపోయెమెులిడెవాభఱచెననంగ రోదనంబు న
కగురాడగలిబిలి । చప్పుడుగోలగోలసద్దుమాంత యులివునలుకగు
అవలిఅంతనంగధ్వనికి । నలరుంగలిసెండెరపెంగూడెహత్తె వాక
నినవడెం । బొందెంకొనెం గెంజెందెనంకొననంగ । సమరుసక్తాఖ్య
లోనయిద్యునగ్గమమ్యె । లోంబడెననంగస్వవశాఖ్యలునమసాంబ॥

పడసెనిజనుపాసె నడబాసెపరిపిచ్చె తొలువడెననంగ పెలయు
చుండు॥ ప్రత్యేకమద్యునకాబలుకులు విడలించెవెళ్ళకొట్టైను కొ
త్తపాలుబట్నె । దళిచెరాల్పెనవనఁగ ననదునుబాప్పెటువంబోసరిం

చె ననుటకుఁగనిరోఁజూచెఁ। గనుగొని బిలిపించెఁగని. గాంచెన
నఁ జెల్లు దర్శించెననుటకుఁదార్చెఁబూని । నాని మోచెననఁగఁ
జెల్లునధివహించెననుట కరికట్టెబోసికనంకెఁజేసె । నాగనిల్చెఁ
దటాయించె నడ్డగించె । నానుకొని ననఁదగు వారణాఖ్య
సాంబ॥ ౪౮

అంటుగ్రైకొనియొముట్టుర్యోఁజెఱగుమాసఁగడ కేగ నంటికిఁగా
కపోదు । ననగ దూరిస్తనుదన రెకానముచేసెనిల్లిపోసికొని మునిం
గెగ్రుంకె । నననిమజ్జనమయ్యెననుటకుఁదగుపడిమడుగు మడు
వనంగనడరుకుచికి । మైలకట్టువిడుపు మాపనమలినాఖ్యయగుఁ ద
ల్పువాకిలియనఁగ వాట । మునకెసఁగుసేకతలువుంతనమనంగ । నం
తరంగమునకుఁజెల్లునక్కఱపని । యొంజలియుజోలి యనఁగార్య
మొనరుగంజి । వార్పనయవాగు నామముల్ వఱబుసాంబ॥ ౪౯

ఒకటియొక్కఁడొకండునొండన నేకాఖ్యజమిడిమ్మడిజంటరెం
డు । దుగరెట్టిదువయనద్వ్యగుణాఖ్యకవజోడఁదంటవోయియనఁగ
ద్వంద్వసంఖ్య । మూరెండొకటిగమూఁడనఁద్రయసంజ్ఞబోయుద్ధ
శీవంచవాకమునలు । నాలుగనఁగఁజతుర్నామముల్చౌవంచయిర
వదియేను నైదనఁగఁబంచ । కంబునాటి త్రిగయనమట్కంబుచక్కఁ
పగజనతయేడనంగసప్తకముదచ్చి । యెనిమిదననష్టకము తొమ్మి
దనఁగనవము । పదియునిర్దైదనదశాఖ్యలరఁగుసాంబ॥ ౫౦

పవనాశనకంఠనఁగనుబరఁగుసేకాదకంబీరాఋషంద్రుండు దార
యనఁగ । రవిసంఖ్యయగు నానేత్రాగ్రద్రావిమగ్రోలె ననఁగ
దానముచేసి ననుటకొనరుఁ । బనివినియెనుబోయ బసెనేగనరిగ
నాఁగృతిగమనువకు శెల్యునఁగుఁగ్రమన్న । ఱేఁచెంద్రిప్పెనుమగి
డింపెమరల్చి నావ ర్తనమొనర్చె ననుటకొనరుఁ । దాపెవెళ్లెదు
బయిపెత్తె బజుచెఁగదలె । నుతికేఁదొలఁగనటమరించె జరిగినఁకఁ
బ । లాయితుండయ్యెననుటకునలరుచుండు । సకలసురచక్రవర్తీ
శ్రీసాంబమూర్తీ॥ ౫౧

గడుసరిదిట్టనెుక్కటివాడిగలవాఁడు వడికాఁడుపోటరిబంటు
మేటి । మొనసరితెంపరిమొనకాఁడుమిడిమాసివడికాఁడనంగశూ
రుఁడుసెలంగు । ననివివ్వయేత్రఅయమాలమబవరముపోట్లాట పెను
కువపోరుకలను । కయ్యముదురముజగడమనయుద్ధాఖ్యలమరుమద్దత్తు
వెన్నాసతోడు । పాటుసాహాసముపరాలుబాసటయన । తాజిలు
సహాయమునకునై రమ్యకంటు । సూడుపగదేసమనఁ బొల్పును
విరోధ । నామములుసర్వలోకైకనాథసాంబ॥ ౫౨

తతిమీదెడిదసెనాఁ జనువిరహముశేరు లెనసెఁత్రైకొనెఁబొండ
సెలఁగలసె । ననసంగమమొనర్చెననుటకాఁబొలయల్క పెడ మో
తిరునఁజెల్లితెలయుఁబ్రణయ । కలహంబునకుజడగాంఛగండాబం
గెయునఁగఁగళం జాహ్వయంబులలరు। మఖ్యేలహిరికైత్రమ త్రహన్న

త్రిత భాసిల్లఁ బోడును నుంపడమనంగ । భోగవనితేఁకుజగుబెంది
ముసుకు కుంకిమాసకమ్మన విధవ నాహము చెలంగుఁ । వైరుబాధ
సైన్యోపరిషం చెయునఁగ । నిలబహిర్వ్యసనాభిఖ్య లలరుసాంబ॥ ౫౩

విచ్చేసి సేతెంచెవచ్చె నుపెంచేసి నరుదెంచెఁజను దెంచె ననఁగ
నాగ । తునిపేనులగుమగతనమునుగంటమిగండన పౌరుషాఖ్యలు
చెలంగు । గద్దించెనదలించె గదిమెనతేమినాఁగగర్జించెననుట కా
గట్టియుక్క । చేగయూటయుదుటు చేవ యుబువుదిగువనదృఢ
త్వము పేరులలరుజెట్టి । విబువర్గో వెలయునఁగ్రయాఖ్యలుదనర్చుఁ ।
గ్రసమునిరంబుగంబూరుకవ్వరంబు. । పౌరలక ప్రమగంబు రాసిర
మనంగ । వెలయుఁజంద్రాంబు తెల్ల్రగుక్కగిలుకుపలుకు । రవవలు
కనంగ మణితాఖ్యాపృరసాంబ॥　　　　౫౪

లేమి పేదరికము లేమిడి లేవడి నిప్పచ్చరమిడుమ నెవ్వయనఁగ । దా
రిద్ర్యనామములే తగుచెసయా త్రముకదకందుగోరముక స్త్రిబెడద
యుదలుపేటనతిపదాఖ్యలున త్రిల్లఁజక్కమగరఁగా జ్బుడింకపేసి ।
బెద్దనిద్దుర వోరొబిర్జబడి సెజచ్చెఁజానెగంతుకోనెఁ । ద్రుంగెసమ
సిసెగఁ । గూలెపేరి నెగడనెల్ల్రిద్రుంగెగ్రుంగెఁ । చెరతెఁజోరొమ
గిసెఁదేవెఁడాఁ అఁగెననఁగ । బరఁగుమృతునిసపూఖ్యలుబవిరిచుట్టు ।
తెడమనవలయాభిధిత్ వెలయుసాంబ॥　　　　౫౫

గమిపాఁజమొ క్షనుకమపు చేదువ. దాయమాడు మాటుకపరిణం

కుదిమ్ము । గుంభ్రుతుటుముగుమితూటుపడుపనంగ బృంబాఖ్యయగు
వెల్లివెడతెవెలతె । వెలుదడెననాజెల్లు వెలయునిగ్గఘుఁడాట కెన్న
డు వాలాయమెప్పుడిచ్చ । యెల్లప్పుడెప్పటికే ప్రొద్దునెపకె నా
డెప్పుడుదుగక నాఁడెలంగు । సంతతాఖ్యకాలమువంగ సమ్మనవంగ ।
జమ్మనఁగులాఖ్యవ త్తిల్లుగ్రమ్మ అమటి । మగుడ వెండియుఁ బలుమ
ఱుమరల సారె । తిరుగ ననంబున రాఖ్యలు వరఁగు సాంబ॥ ౧౬

పండకోఁచపిటికిపాయుఁబోతఁ ౘమ సమరభీరుని పేరు లమరు
చుండు । విడియముఖీడెంబు వీడ్యము వక్కాకు తములము బాగాలు
తమ్మలపాకు । నాఁజనుఁదాంబూలనామముల్ గొనియాడెనగ్గిం
చెఁబోగడెఁగొండాడె నెంచెఁ । గైవారమొనరించె నావినుతికిఁ వే
ష్టక్రచ్చ్యగోరికకోర్కెయిచ్ఛయనఁగ : నిచ్ఛకగురోసిబరికించెనెమ
కెదకజె । వెదకెనారసెనరసెను వెతకెననఁగఁ । దనరునన్వేష
ణాఖ్యలుతన్నెఁదాఁచె । నడుగుతాటించెఁగాళ్ళచేవడిచెననఁగ ।
నమరుఁబదతాడనాభిధానములు సాంబ॥ ౧౭

కావరుచోకాటమ్ముగౌనబుచోకారమచోక్కము మేలిమిబోఁ
కపొఱుప్పు । నాణెంబు సొంపు విన్నాణంబు తిన్నగ, పవఁగు చొక్కా
టెల్ల్యము రూపుకనరు । నగులియ్యపొనరు చెన్నలరుననుపుతీరు వఱలు
[illegible]వానరు । [illegible]నాప్పునెసుంగుననెడుసేగ్లో
[illegible]దండతాముద్దఁ । [illegible]ఁగనుఁగఁబడగ్గఁ[illegible]

బొంక । దాపుసరసకెలనఁబట్టిబ్రాపువద్దఁ। సంపద్రక్కసఁగతియు
వినమరుసాగ । మీసనానమములుమనోజ్ఞరూపసాంబ।   ౫౮

ఓమ్మటఁదరువాత బిడపవెన్కవెను కననఁగఁబశ్చాదభిఖ్యలు
వెలుంగు। నడవెవదకేర్తిలెజాబెవిడెనసంగఁజ్యోతసమాఖ్యలగు లో
చ్చ్రకొదకడను । కలుభరయిచ్చేము తగ్గుకొంచెము తక్కువకుందు
కొదవలోను కొద్దియనఁగ। మెఱయు మానవతపెల్లుమిక్కిలి యొక్కు
వయెచ్చు పెల్లుదనము పెచ్చుమిగుల। హెచ్చునఁగనధికాభిఖ్యలెసఁ
గుచుండుఁ । ద్రొలుతముందర మొకటమున్నుతొల్లి మునుపు । ముందు
మును తొల్లియనఁజనుఁబూర్వమునకుఁ। దడవుజాగననాలస్యమడరు
సాంబ॥   ౫౯

తాలుమాలయ్యెను తడఁబడెవీడ్వడె వనవిపర్యాసాఖ్యలమరు
సామ । సగమునాబాలనదగునర్ధమనుటకుఁ దూకొసఁబొరదారె
దూఱెఁజొచ్చె । ననఁగఁబ్రవేశించెననుటకు దనరారు మొత్తెఁగొ
ట్టెనుప్రేసె మోదెననఁగ । బ్రహరించెననుటకౌఁబనిచెననిచేఁబచ్చె
నంపెఁబుత్తెంచెబొమ్మనియెబంపె । గెలుపుజేననఁబ్రసిద్ధికాఖ్య
లువెలుఁగుఁ । జాయుబొంతనఁజోఱుక్కపాయయిక్క। చక్కినా
ననఁగఁబ్రదేశసంజ్ఞ దనరు । నంబరనదీలఘుజటాడంబసాంబ॥   ౬౦

అచటనయ్యెడనందునటచ్చోట నదిగోనటు నచ్చట నక్కడనకడ
నాడ। నావంకనల్లడెయనఁదత్ప్రదేశాఖ్యలౌదవు మంగళప్రాణ

నెదుటయుంచు॥ ముందటయనఁగ సముఖము పేళ్లు రహిం జెన్నుదు వెసలిరు|
వంకలిరుగెలంకు | లిరుప్రక్కలిరుమైలలిరువ్రేవలిరుగడల్ నూరె
లనెడు పేళ్లమెఱుఁగు నుభయ | పార్శ్వనామంబులై తనరెం బెడగాళితాకె.
మైమఱచెంగళవ్రుట్టె సొమ్మసిల్లెననఁగ | మూర్ఛకాఁగ గుఱించెను
మోసపుచ్చెఁ | బక్కచేసె నావంచన పేళ్లు సాంబ॥ ౬౧

వెఱపీలిబిగులళుక్కు వెఱపదఱు బెదురుజళ్లు కెవజకు పనవెలయు
భయము | కత్తినాలడిదము కైదువ యనఖడ్గమెసఁగు బల్లెముఁగడయీ
టెచివ్వ | యనఁగఁ గుంతాఖ్యలో నామెత పండుగ పబ్బంబనఁగను
త్సవము పకలరు | వంకవంకర సొట్టడొంకన వక్రత చెఁగునుచుకు
లూజులుముదుండ | గమ్మనఁగ సుగంధతాఖ్య లొంగానిపట్లె | మంచిది
యనంగఁ దగు సమ్మతించుటకును | గుఱుచ యరచట్టు దత్తాయికాబు
సమనఁగ | నమఁగూర్పన నామధేయములు సాంబ॥ ౬౨

పోవాలు వానలు పావుకోళ్లనఁ జెల్లుఁ బాదుకాభిఖ్యలు పాయి
జోసు | లూడ్పులు పాపోసు లుద్ధముల్ మెట్లు చెప్పులనఁగఁ జౌపర
తులకుఁదవరు | నంగడి బాజారనంగ విపణిపొల్చుఁ గొనముట్లనాటి నా
గుణము వరఁగు | మొనయుద్ధనఁగ వ్యూహమునకగుఁ బేడబొబ్బ
యూఱ్పినయట్టి హాహాఖ్య తెసఁగు | లావు సత్తువయనఁగ బలంబు చెలఁ
గు | పట్టుమొండెమనఁగఁ గబంధాఖ్యలరు | దూలనపతోడ్య యన
[illegible]కోసరు | [illegible] సాంబ॥ ౬౩

విలువిల్లు సింగాణి విల్ సింగిణి యనంగఁ గోదండమునకగు కొప్పు
కొప్పు । నారిజినుధనుర్గ్రనామంబులులకోరియంపరనారసముమ్ము
లిరు । ములికిసరము కోలచిలుకుతూపనశరాఖ్యలుమించుమై ముఖన
గునుదోడు । దగళాజిరాయిచాౘదళముసుప్పటనుస్సు । జిలుక
త్తుబందనఁ జెలఁగుకవచ । మందముసఁ బేరనఁగరథంబమదు హొ
యలు । బండికోల్లారుబండినాఁబరఁగుగోశ । తాంగనామముల్
మునికోలయూరెకోల । ముల్లుకోలనఁదోత్రంబు మొనయసాంబ॥

దీవట్లుపంజలుదివ్వటీల్ దివటీలు దివిలయనఁగఁ దీపికలగు। నా
గశాఁడి మాకసదకుఁగూబరము కాన్క కానుకసూడి దెకప్పమనఁ
గెఁ । గరముపేళ్ళగుగద్దెగద్దియయనఁగ సింహాసననామంబులమరు
గొాతిజ । గొల్లెనయుగడారు గూడారమనఁదగుబటకుటీరము నా
ప్పిబాదయలఁత । శెగుబు శెలుపున రోగాఖ్యలగుసుజ్జ । మంద
రియనంగ వైద్యనామంబు లెసఁగు దండచేరుసరము పేరుతావడంబు
సరియనంగహారనామముల్ పొరయుసాంబ॥ ౬౫॥

సోజసిబ్బెమనబొల్లునగిలాసముకొంగుచెఱఁగుచుంగన నొప్ప
జేలముతుద । నేయినేచమురననెగడునాజ్యము పేళ్లు తైలాఖ్యయ
గునూనెతలచమురన, దివ్వెచమురునామిదెమునాముదంబన నెరం
డతైలాఖ్యలెసగుఁ గోపు। సారాయియనఁ జెల్లువారుణీనామముల్
తిలపిష్టమునకగుఁ దెలికపిండి । గానుపిండియనంగ చక్రంబులెలయు।

ఖల్లుజ్జిగయనదధిసంజ్ఞదనరుఁ : జెరుగుకలపనగోరంటుజెల్లవు
చ్చు । నాగుడాభిఖ్యలగుజగన్నాథసాంబ॥ ౬౬॥

ఒడమెలుసొమ్ములుతొడవులనగఁజెల్లు భూషణాఖ్యలువిత్తము
నకురూక। దనముఁరొక్కమనంగ దనరుమేలుతరంబుమేల్బంతికన్నా
కుమీఁసరంబు । తలకట్టునాగభాసిలుశ్రేష్ఠనామంబులనవుడునాఁగ
నాణ్యనగనావు । డనగజెల్లున నంగనవెడి పేరులకువింజామర
ములనవింజామరలన । జమిడపీచోపులనజామరములకొప్పు । బా
తుకల్కండ చక్కెర పంచదార । కండచక్కెర మెల్పుల ఖండ
మనఁగ । శర్కరాభిఖ్యలగుశైలచాపసాంబ॥ ౬౭॥

సైకతోఁడేసన్నమన్నవజిల్లువలిసెమునిచయులేత కొలయులఁటి।
యసమలేజీబవనమరుస్వల్పమునకుఁజెనుగొన్పబలుపేరు పెద్దవొడ్డు
గనమునవధికాఖ్యలొనరుఁ ద్రోరముహూమఁగ్రమక మొద్దునగ
స్థూలముచెలఁగు । దస్సెఁగుందెముడింగెదాకెనుబ్బడగెను । నుగ్గి
ల్లెగ్రుంకెనువొంకెసగ్గెస్రుక్కెదగ్గెననక్షీణదశకగుడబ్బబద్దు । పా
లుదబ్బులకాటోటుబొంకుటవళి । కల్లజాదననన్నృతంబుపేళ్ళువెల
యు । నలుకడయుశంగనరతాఖ్యసెగడుసాంబ॥ ౬౮॥

ఎంచెగణుతిచేసి కెన్నికనిజెనెన్నననగణించుటకమరు దాల్మి
సైరణయోర్పనశాంతత పేళ్ళగుసెమ్మిసెమ్మదిహాయి నిండుశంబు,
సాంగసిరాంతకనాడుములగునెడయులయుకబశలికయులవుసేద। య

నఁగ గ్రామాఖ్యలౌనగ్గుఁ బాయెను మేరతప్పె నుపట్టుమీతెమించె। వెక్కసంబయ్యెననుచుఁ బయ్యెఁ గ్రిక్కిఱిసెను । ననఁగ నుత్కృష్ట మనుటకౌ నావరించె । నిండె నెగడె వెలసె బర్విని గుడెననఁగ । వ్యాప్తమయ్యెన నెడి పేళ్ళకలరు సాంబ॥ ౧౯॥

ఆపనడియాషికయా అడిసడి అట్టు నగడు మూరన నిఁదకమరు మాల్ని । యలనాటు వాడుకయులపడుట నఁబొల్చుఁబరివయాభిఖ్యలు పన్నిదంబు । పందెము జూదమనందగు ద్యూతంబు నిబ్బదినిక్కము నిలువరంబు । నిజము నిక్కువమన నెగడు సత్యము పేళ్లు గోర్వంకగాలకూనగోటి నాటు । నానఖక్షతమగు నుదంతక్షతములు । కెనలుపలునొక్కునా తెలకెంపు పెదవి । గంటికెమ్మోవి గుటియన కౌఁగిలియనఁ । గవుగిలన గనాలింగనాఖ్యలగు సాంబ॥ ౨౦

నాగకేసరులు చెన్నంగులు కురువులు భోజనప్రియములు రాజనములు । గన్నెరువిప్పపూల్ గలగాజులంబులు మట్టకారులు పూలమంజరీలు । పెద్దవంకలు పాలవెల్లులును త్రైపుసరులు సంబావులు చంద్రవంక । లేనుఁగుకొమ్ములు మూనికెములు వెన్నెపూలు సీతాభోగములనశాలి । ధాన్యమెసఁగును దూముమంతముకుసుంబు । బల్లకొంచనసోలతప్పపడియడ । గరిసెపుట్టిసెలగ మొడాకలమనంగ । ధాన్యములుగొల్చు వానికిదగును సాంబ॥ ౨౧॥

ఇన్మను ఁకర్గఁ జోసిలి సమ్మనమున దీనివిసి జనులు భళా

క్రొమ్మనఁగాఁగమ్మనఁగా ఘుమ్మనఁగా మహినివేయుఁ గాపుత
సాంబమూర్తీ॥ ౭౨॥

మానవవర్గు సమాప్తము.

స్థావరవర్గు.

శ్రీవరదాయకసాయక । దేవర నామాంకితముగఁ జెప్పెదఁ జెవి
దక్ । స్థావరవర్గమనఁగవినా । భావజ్ఞులెల్ల మెచ్చఁ బశుపతిసాంబా॥
ఇలతాల్పుగట్టుగుబ్బలి కొండమలతిప్పయన శైలనామంబుల మగు
నంచు॥ టెలదాల్పు వడకుగుబ్బలిదుగ్గి కన్నయ్యగట్లు గాయుఁ దమకెన
కంటిమూమ । పలిగొండనలిమలపులు చూని తాత నాహిమగిరి నా
మంబు తెనఁగుఁబసిండి । గట్టువేల్పులమిన్నుపట్టుక్రొన్నెలదారి సిం
గిణియన మేరుసిఖరిబాల్పు । విసవు మేటురిబలు వెంకి వెండికొండ ।
తెలిమలయనంగరజతాద్రి తేజరిల్లు । జటుకృపులకుదగిట్టునఁబరగుఁ
జక్క । వాళగిరిపేరు త్రిభువనవంద్య సాంబ॥ ౭౪॥
క వ్వపుమలతరిగట్టన మందరంబడరుఁ బూరుష మంవాడు ప్రదిష్ఠ ।
మొదటికొండయనంగనుదయాచలంబొప్పు ఒకము పడమంద్రుంకి పు
దమిదాల్పు । నాయస్తగిరికగు తాయితాకి ల్లనఁగుం ప్రస్తరాఖ్యపబుద్ధు
బల్లెయూళ్ళ । కుప్పఁబనఁగ గ్రావము మొప్పనుబోరెలుపడనఁబట్టునము

పేరు చరుచుండము । సిరపు డొంకియునికి ముక్క యిల్లుగీము । మనికి
పట్టువిడాదుకొంపయిలు నెలవు । నట్టుతావనమందిర నామములగు
శరుబరాహితమదభిదానంబ సాంబ॥ ౭౫॥

టెంకాయచెట్టనట్టిమ్రాను నారికేడంబన నారికేళంబుదనరుఁ।
దాగ్రిసనఁదాళమాదాడిబదాలిమయన దాడిమికిఁ బొన్నపొనయునం
గి । బున్నాగిముడసర్పుగన్నెరుగన్నెరునాఁగనుగరకీరనామముల
గు । రేఁగురేనసబదరికఁ బిల్లుమారేడుబిలువమునదనర్చు బిల్వమున
కు । జమ్మిజంబనశమియగుఁజంపకంబు। దనరుసంపెంగి సంపెంగి పొ
యునఁగి నెల్లి । యుసిరియుసిరికయన ధాత్రికొప్పదాగి । యుఁగరా
పనసవిశ్వత్థమనరుసాంబ॥ ౭౬॥

అత్తిమేడియనంగనౌదుంబరంబొప్పమావిమామిడసనాంమ్రముత
నర్చు । వెలఁగవెలంగినావెలయుగపిత్థంబుమల్లెమల్లియనాఁగమల్లిక
యగు । జాజజాదియనంగజాతియూనెరెడు నేరేడునాజంబునెగ
డుచుండుఁ । బాదిరికలిగొట్టునాదగుఁబాటలిపొగడపొగడనా
ప్పమనవకుళము । మ్రాఁకుమ్రాఁ జెట్టనఁగనుఁద్రుమంబుపొంగుఁగ
డిగ దీగియులతకూనతివదునగఁ । దనరులతకేరుపూవులునవలులు
విరులు । పుష్పములలరులునానుమంబులగుసాంబ॥ ౭౭

మొక్కమొకటిమోసుమోక మొలకయనసంకురనామంబులల
రుఁగరు । తలిరుచిగురునాఁగదగుఁబల్లవాఖ్యలు శ్రీనతుదయ.నవ।

ముకుఁబోల్చుఁ । పొఱతోలితోల్తి నాదరు కోటరంబొప్పదమ్మిరా
మరసగంజమ్ము పరగుఁ । పొగతోవ కలువ వదగు నుత్పలమునకుద
ట్టంబు జొంపంబు తెలుచు జీబు । గుబురు తంపర యనఁ నిబిడము దనరు ।
మొగడ మొగ్గ యనందగు ముకుళమునకు ॥ నిష్కుకాండంబునకుఁ జె
ఱకు తెనఁగు చెఱకు క్రములుగలమాని నుతియ్యవూని యనఁగ సాంబ॥

తెలుపు తెల్లన తెల్ల తెలివెల్ల వెలి యన ధవళవర్ణ మెసఁగు తోపరుతో
గరు । కెంజాయ యెఱు పెఱ్ఱ కంపనర క్తవర్ణ మగు నల్లన కఱినల్లక
ప్పు । నలుపన నీలవర్ణము పొల్చు చామనఁ బసరు చాయన శ్యామ మెస
గుచుండు । నళిది పసుపనంగ నగుఁ బీతవర్ణంబు తేటనుగ్గ నమస్న
తెలి వినుతు పు । నిద్దమన స్నిగ్ధత కె సంగు నిగ్గుడాలు । మినుకుమిను
మించు నిగ తళ్కు మెఱుఁగు చికిలి । తళుకు జిగి తలగు మెఱుపనఁ బొలు
చుఁ గాంతి । నొడ్డువరి గట్టనఁగఁ గూల మొనరు సాంబ॥ ౭౯ ॥

అణిచినుకోపూస పాణి సువ్వాణి ముత్తె మును త్తియంబు ముత్యము
నఁదనరు । నూత్తి కాఖ్యలు కెంపు మాణిక్యము రత్న మగు మాణిక్యా
హ్వయంబు లౌరుఁ । బగడము పవడంబనఁగ విద్రుమము పొల్చు బడి
యాలు నిరాయి పచ్చయనఁగ । మరకతము దలిర్చు మగరా లనుముల
రాలనవ్రజ్రములగు బుల్లంటు రాయి । కప్పురాయి యనఁగ నీలమొప్పు
బిల్లు । పూరి చిగిరింత యేడింతబాను గుగడ్డి । గరిక పచ్చిక వెనుతును
కసుకళ తుంగ । విడవలి యనదృణాఖ్యలు వెలయు సాంబ॥ ౮౦

ఎల్లిచుట్టువృగోడు గొండమలు వనంగ ఛత్రంబుదసరుధ్వజంబు
శేష్లు । శొక్యము శొక్కము జక్కయము సిడంబు పగడ డాలన జెల్లు
నిడివిని కుడ । సోగనిషువుచాపు నాగవీఘుణామునకా । మలుఁగు
కాటోలనుమలువనంగ । దగుఁవిఘానాఖ్యలుజగతిజగిలితిన్నె యు
రుఁగన వేదికకమరు నేల । యిలవుడమినున్న భువిపంటవలఁతియనఁ
గ ధరక్షితికగువిష్వ వెజలువువిరివిపఱవు । వెడయువిస్మరాఖ్యలువెల
యుఁజైరు । ససియనఁగసస్యనామములెసగుసాంబ॥ ౮౧

క్రొమ్మోఁడుమొఱడుమొద్దు మోటనస్థాణువౌ బొతియకలుఁగు
బొక్కబొందలోయ । యనబిలాఖ్యంబచెల్లునడుసు బురుద యొంటి
యుసలనఁబంకాఖ్యలెసఁగుమడుఁగు । మడువనహ్రదమొప్పఁ బొ
డవనమున్నతంబగునోడయనఁగఁగుధ్యంబుపోల్చు । సోరణగండ్ల
నమీరుగవాక్షికిమాడుగుల్ మిద్దెలునుచ్చుటనఁగ । దారునిర్మితగృ
హములోఁదరకసంబు।బత్తళికపొడిదానయనఁబరఁగుఁదూణి। పెట్టి
మందసమునుశెట్టుపెట్టియనఁగ। బేటికాభిఖ్యలగుగుణంపేటసాంబ॥

ఎనజోడుమాదిరి యీడుపురుడుమాత్రి। సాటిపాటితరంబుదీ
టుదినుసు। సరిమిద్దిప్రతిదిన్నుసవతుపోలిక దోరజతయనగా సద్ప
శమునకెసఁగుఁ । బల్లచకిపల్లకిఘొలకిపాల్కినాపల్యంకి శాఖ్యలు
పరఁగులాఁది । యుయ్యాలయుయ్యెలయూయెలతొట్లజోలయనంగ
వాలికాహ్వయముతెసఁగుఁ । గంకటియుమంచమనఁజెలుఖట్వము

నకు పేరు । చీటపంకయనఁగ నావ్యవీరమునకు । బరణి యుగ రాట
మను పేళ్లు భరణికమరు । నిశ్శ్రేణియనంగ నిశ్రేణి నెగడు సాంబ॥ ౭౩

ఉళియు టంకియు మనంగ నానరుమనయ స్ఫుఁజ్ఞ చెంబు రాగి నాఁబా
ప్రమంచె సంగుఁ । దగరము తగరు గుఁడినఁగ సీసము రహించు కాంస్యం
బు వలిఁగ ల్లుఁగంచనంగఁ । ద్రపు నామమరుఁ ఛిత్తళియు త్తళియనంగఁ ।
గుండెలు చట్లు మూకళ్లు బుడ్లు । కడవలు బానలు పిడతలు వెనళ్ల సఛాం
డము లొ తగు నాచు పాఁచియనఁగ । శైవలంబగు నూతులు బావులనఁగ ।
తెలయుఁ గూపంబులకు గుంట కొలను కోలఁకు । తిరుకొళంబన సర
సికిఁ బరగు వాఁక । యేఱు నాఁగ నది పేరు తేసఁగు సాంబ॥ ౭౪

మీల్ మీలు చేపలు మీనులు తెఱగంట్లు మచ్చములనఁ జెల్లు మత్స్య
ములకుఁ । దాబేలు తాబేలు నాఁ బొల్చు కూర్మము నెండ్రి యెండ్రకాయ
నా నెసఁగుఁ గర్కి । మోసళ్లమనంగ నానరు నావకు వానజడియు సు
రనఁగ వర్షమునకు తరు । వాన రాల్ వడగండ్లు నా నొప్పు కరకలు
నిసుమననిసుక నిసువనంగ । మెఱయు సైకత నామముల్ కురుజ తేనె ।
పుట్టతేనియ పెఱ తేనె పుష్పద్రవనె । జుంటితేనియ యనఁదగు సుమర
సంబు । శంభు ధరనుత సుగుణ కదంబ సాంబ॥ ౭౫

జము కాలవ మురి వా సిజలు కాలియనంగఁ గంబళాఖ్యలగు బంగా
రు పొన్ను । బాసు పాపు త్తడి మేలిమి బంగరు పసిఁడి పొన్ను కడాని
హైదిణయరిది । యనను వెండి ము వెల్బు న సరజతకుంత సంబనఁద త్రా

కనకమాఁచనుకతునియు । చిదురుచదుర నాఁ జెలఁగు ఖండమునర్థి
ప్రోది ప్రోగు వామియు బోరుబెట్టి । కుప్పయన రాశికగు సజ్జయుప్పఁ
గయు । మహాలు మేడయనంగ హర్మ్యమగుఁ బ్రోవ । దారి తెన్ను
తెరువనఁ బథంబు వెలయు । అవరజంబనలవము తేళ్ల వును సాంబ॥ ౮౬

అడవి తోనయనంగ నటవికిఁ దగు హాసుతోఁ టసింగారఁపు తోఁ
టనందు । వానంబనఁగను పవనమొప్పు నదేబావి దిగ్గియ వారువన
దీర్ఘికతగుఁ । బవ్వళించు విడారుపడక యిల్లనఁ గేళిగృహమగు బో
నపుట్టిల్లు వంటు । యిల్లు సువారంపుటిల్లనఁ బాకమందిరము రాజిలు
దగఁ దీర్పు చల్ల । పందిలనఁగను జలివిందలనఁ దనర్చు సలిలశాలాభిధ
లు నీరుఁ జల్ల నీరు । మజ్జిగయనంగ జలతక్రనామమగు విసన । కల్జుపీవ
నయన వ్యంతకమగు సాంబ॥ ౮౭

భువిని స్థావరవర్గును । సవరణ బాసినను వినిఁ జదివి వయ్యా । స
త్కులను విద్యామతిపై । భవ శైలులఁగా నొనర్చుఁ బశుపతి సాంబా॥ ౮౮

తిర్యగ్వర్గము.

శ్రీగౌరీపతిని స్తు । దాగౌరీధర బయిందుఁ బటుకవితాధా । రా
గతిర్యగ్వర్గును । తగ మేనగుతించి ప్రోవ తే శ్రీ సాంబా॥ ౮౯

సెలసరి సింగంబు తెలమొగము మెకంబు మెకములవారజడ మెక
ముబొబ్బ । మెకము వెడదనోటి మెకము గుబ్బలిపట్టి గుఱ్ఱమేనుంగులి
గొంగయనఁగఁ । జెలఁగు సింహము పెద్దపులి చాఱల మెకంబు తెరు
వు గాపరి పసితిండిపోఁతు । మువ్వన్నె మెకమనఁ బొలుపొందు వ్యాఘ్రిం
బు ఘాఘురము పటూశివారువంబు । జక్కిమావు గుఱ్ఱము తేజి యెక్కి
ఎంత । తత్తడి రవాలు నడకడుక త్తళాని । తురగి బాబాయనఁగ నా
ప్పుఁ దురగమునకుఁ । గొమ్మనఁగఁ దనరారు శృంగమ్ము సాంబ॥ ౯౦

సిబ్బి మేని మెకంబు గబ్బు చెంప మెకంబు గొప్ప యజ్జ మెక మెకు
డు మెకంబు । గాలుచెయిగల మెకము రెట్టి త్రాగుడేనుఁగు పలుకొ
ములఁదగిన మెకము । హత్తిబత్తల మెకంబనదంతి పేళ్లఁగుఁబుట్టుకూ
టి మొకంబు బొచ్చు మెకము । వెనుచూపు మెక మెల్గువెలినోటి మెకము
నభల్లూక నామముల్ పరఁగు గొఱిజ । గొరిసె యనఖురము మరును
గొరనంగ । నఖముతొగుజాడనలురవనడలునడ్డ । వేడెములు పర్వ
లనఁజట్టు వేడెములనఁ । బంచథారల నామముల్ బరఁగు సాంబ॥ ౯౧

పసిగిడ్డి మొదవావు పసరము తొడకనఁబశువు పేళ్ళఁగు గిబ్బ బసవఁ
డాల । పోతునాబోతుఁ మూపురము దాల్పెద్దు ముక్కంటి మావన వృ
షాఖ్యలు దనర్చు । కోడెగిత్తయనంగఁ గాఱులు మత్షాఖ్యలు క్రేపుపడ్డ
యు దూడ లేగ పేయ । యసవత్స నామంబులలరును నెరుపెంటి బత్తె
నా మహిషి కిఁబరఁగు దుంత । దున్నపోతన మహిష మాదోడ్డు నొల్లు ।

పట్టులనఁగ గోష్ఠానమల్ వరఁగు మంద। కదుపు పదువన వెలఁగుఁ గో
ణము పొగ । లాయమనఁ బొప్పు వాటి శాలకును సాంబ॥ ౯౨

సింగంబు గొంగ దచ్చియడుసుల మెకమనఁగ శరభాఖ్యఁ దాఁ దగి రు
జంటు । మొగము వేలుపు తేజి పొట్టేలు గొఱియ పోతేడిక యన మేష
మెసఁగు ఙిత్తి । నులికొమ్ము మెకమన వెలయుఁ గృష్ణమృగంబు జింక లే
డనమృగి చెలఁగుఁ బిల్లి చీలియనంగ మార్జాల మూఁగుం బేలు చెవులి
పోతనఁగ రంజిలు శశంబు। నాంచెలొట్టిపిట్ట యనగ నుష్ట్రి మమరుఁ।
గణుతికెక్కు జనదనరు గోకర్ణమృగము । పిక్కమెక మెంద్రి మేతరి
నక్కబుద్ధి । మెకమనగ జంబుకాఖ్యలు మెఱయు సాంబ॥ ౯౩

కొమ్మకొంకి మెకంబు తిమ్మఁడు వెకిరింత కోతి నాఁగ కపి పేళ్లు కొఱ
లుచుండు । జల్లితోఁక మెకంబు సపరంపు మెకమనఁ జమిరి కెంజినుఁ
బందిచప్పరింత । కొమ్ముకాఁ డూటుమెకమ్ము వేల్పులమిత్రిము నైల
మోపరి మోటు మెకము । నాలుమెకంబు రోబంటరి యొంటరి మొ
ట్టిమెకము పీటవెట్టు మెకము । నేతలముగుర్గురింత నెసఁగు దంష్ట్రి।
పొడమెకము దుప్పి యనఁ బోలుపడరు రామ । మృగము మనుబోతనఁ
గరుశ్యమృగము దనరు । బల్లిగౌళి నమునలికిఁ బరఁగు సాంబ॥ ౯౪

తోఁడేలు గొఱియల చూడవు వృక మొప్పు ముంగిస వెంట్రుమున ముం
గిస వెంట్రుమున ముంగియనఁగ । బభ్రువు తగు గొక్కు పంది కొక్కన
మూషకము వొల్చు గాడిద గాలిగాఁడు । చెలువగు ఖరము రేవు జ

క్రీయనఖరాఖ్యలగు మొలుగుడుజాగిలము స్తకుక్క । వేపినాతన
కంబు వెలయునుడొండయూసరవల్లి యనఁదగుసరటమునకుఁ । చి
ట్టెలుకయనగఁ బాలమూషకము వొల్చు । నుడుము తెల్లిదేవపరియన
నొనరుచుండు। నవనిగోధేర నామధేయములమరూని । నఖిలసుర
చక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి॥ ౫౫

తంతుకాయ్యాఖ్యలు కాంత్రపురుత్తు జేనబల్లి సాలీఁడనఁ బ్రా
శృవాసి । గాఁడుగరిమిడిమెటక యనయాఖువుదగు నెలుకలు
చుట్టుపల్గ యులుకక్క। లనబమ్ములుపొల్చు బావుపిఁకలనంగ బర్ణం
బులకుగువ్వపక్కిపిట్ట । పులుఁగ నఁగఁ బక్షికి వెలయు మదికొలంకు।
పులుఁగనఁగఁ బక్షికి వెలయు మదికొలంకు । పులుఁగు వెల్లనిపిట్టనలు
వజేజ । పాలుసీరును వెలిపేయుపక్కియంచ। యవమరాళంబుతగుఁ
గొంపుకనులపుల్గు। తలిరుమేతరిసాకుడుపులుగుమావి। కొమ్మయిలు
పులుకావిలకోయిలనఁగఁ।బరభృతనామధేయముల్ పరఁగుసాంబ॥

పచ్చరెక్కలపుల్గు పచ్చవిట్టునితేజ పలుకులపులుగుఁ వాజిలుక
చిల్క । యనఁగ శుకాభిఖ్యలగ బట్టి కాడుగోర్వంక గోరువంక
గోరంగియనఁ శారికాహ్వయము లెసఁగునట్టువపిట్ట । నెమ్మిజుట్టు
పులుగు నెమలి నెమలి । పురివిప్పియాడెడిపులుగు కన్నులపులుగన
బర్హికి వెలయుచుండు । జంటపిట్టబటువు గువ్వజక్కవయన। గో
కనామంబులగు మంచుగ్రోలుపుల్గు నిప్పులనుమ్రింగుపులుగు వెన్నె

లఘులుగన । నమరును జాగోరనామ ధేయములు సాంబ॥ ౯౭

వినిపెట్టెఁబ్రాపుడు మరున ల్లెంబు పుర్వ్యదుర్మద తేఁటిముద్దుగల కా
ర్ల । పురుకనభ్రమరంబ పొలుచుఁ గోరిలుబక దారు లడ్డీలు పల్లటీ
లు । పొత్తరములు నేలపల్లటీల కూఁక్రీలు పాకురాలంతరపల్లటీలు।
సురటీలనంగఁ బొల్పునుగలరవములు కొక్కెరకొంచయుఁ గొక్క
రాయి । యనఁగ గ్రాంబాఖ్యగుఁ గొంగియనబకంబు । నాలిజల
కట్టియగాలు బూపెనపోము గుడు । జాపతీము వారణము భైరి సాళువం
బు । కని సిరము చెంచె పోమదేగ యనఁగఁ జనరు । శ్యేనమునకు ముని
శ్వరాధీన సాంబ॥ ౯౮

కరువలి మేతరిగొంటిపన్ని రి పాముఖుట్టు కాపరి తాచు చుట్టుపురుగు
విసపు తాలు పుచిన్నాబు నక్రుద్వాన భోగ పెలయుఁ జిల్వ తెండు పాన్ను
పాన్ను । తదపులనిడు పదు తలగిట్టుబ్రాడనన హిపతి కగుకజ్జయ
లుగుపులుగు । కోడిపుంజనన్ పుఁగుకుక్కుట నాదముల్ గుడ్లగు
బ్బలి పటిగ్రుడ్డు గూబ యనఁగ ఘూకాఖ్య ధ్వాంబులగు లకుముకి ।
మీలపల్లికవాదలికమీలపొంగ । యనఁగఁ జక్రవర్తికిఁ బేరులమరు చి
ప్పె । యార్భటుడు తపశేభాఖ్య లమరు సాంబ ౯౯

కాటుకపిట్ట కూకటిగువ్వయొత్రిం తపులుఁగులగ దమరిపోలిగాఁ
డు । నాఁగభార ద్వాజనామముల్ తగుఁ గిచ్చిపము గచ్చిడా నచ్చి
డాయపీకు । వాయసంగనుఁ దైలపాయి కాఖ్యలు చెల్లుమానసలోలు

చుపిట్టమానుపోటు । వనఁగ ధార్వాఘాటమున కగుజెగ్గురమున
సారసము స్సనకలదునీరుఁ । కట్టెనీరు పామునవలగ గ్గలమురుఁ । బు
డమిచెవిపాములవిడారుపుట్టయనఁగ । మించువల్మీకనామముల్
మెట్టికతాపమెట్టికేయనసోపానాఖ్య నెఱయుసాంబ॥ ౧౦౦

గుమికాఁడుకాకినాఁ గొఱలుఁగాకము శేళ్ళుగ్రద్దయనంగగృ
ధ్రంబువెలయు । జరగుగుబ్బలికాఁడుసగినాలువె యించు పక్షి
పగటిచీకు మైపైకంటి । యనఁగనకాక్షుకఁవనరుజవాదిజవ్వాజియన
సాంకవముదనర్చు । కస్తూరివీణెయుగస్తూరియనబొల్చుమృగనాభి
చట్టుపునెకముపునుఁగు । పిల్లియొత్తె క పిల్లినా జెళ్ళువెలయు । గం
ధిలముననాఁజాతకాఖ్యలుదనర్చుదానకోయిలమబ్బునీరానుపిట్ట । య
నఁగ గైలాసశైలవిహార సాంబ॥ ౧౦౧

పొడకోడికానఫుంజడవిఫుంజనపన కుక్కుటంబగుబాల్లికోడినీ
రు । కోడియనంగనుజలకుక్కుటంబుదలిర్చుపిట్టపిచ్చుక యూరపిచ్చు
కయనఁ । దగుజటుకమునకొ చాటురిచలికాపుకప్పయనఁగ భేకమొ
ప్పుజెలగ । నల్లబ్రాగుడనరాజిల్లుజలూకము మొగిటిపురువుగోడ
పురువునల్లి । నాఁగమత్కుణముగునీగ యీఁవయనఁగఁ । మక్షికము
రొప్పువలపుర్వుమంటిచెండి । తేలనఁగవృశ్చికంబువతిఁ ల్లులాల్పు
పురుగుదోమనమశకంబుబరగు సాంబ॥ ౧౦౨

శ్రీతిగభావధంకితమా । నితిర్యగ్వర్గుజగము లెన్నఁగ లోకా । తి
తంపై పూతంపై । ఖ్యాతంపై ధరనువెలయుగావుత సాంబ॥ ౧౦౩

నానార్థవర్గము.

శ్రీనాయకనాయకవా । శ్రీనాయకముఖ్యవినుతనీపేరిటనే ।
నానార్థవర్గఁజేసెద । నానార్థములొసఁగి ప్రోవు నలువుగ సాంబా ॥

గుణమన కాటుకఁ గోవునా వెలసిల్లు గొంతికి శోకకా గొమ్మయనఁగ । శకలంబునకును మాటుకఁ బలుక నమించుసిసువును గోవునాఁబసి యసియనంగ । గతికిఁ జై ప్రూదికిఁ గప్పనఁ జెన్నొందుఁ గో అతకుఁగ దమఁ జొఁగో అతియనగ । మగగుఱ్ఱమునకు గుల్లమునకా గుండన నెలకు జాబిల్లికా నెలయనంగ । మాటికి నిమర్ధనమునకా నూఅనంగ । వేడుటకుఁ గాఁకఁకు దలిర్చు వేఁడియనఁగ । వంకమునకు బిడ్డకును గొడనగఁ బరగు । లలితముని మానసాబ్జ హంసా సాంబా ॥ ౧౦౫ ॥

ఈఁతచెట్టునులోఁ దునిఁ తయనఁ జెలంగు నబ్జకు గోవికా నడుగ నంగ । మూల్మికిన దత దిక్కుగు నలనాటవ నమ్మకు నవ్వకా నవ్వయనఁగ । గొడుగును మలునాఁడు నలరు కొల్లియనఁగ నేఅకుఁ దిండికా నెరయనంగ । విరికి నొప్పుటకును పెలయు నలర నంగఁ దేరునుదం డ యా దేరనంగ । నదియనుట తనుభంగమునకు నావలయనంగ । నాత్రమునకు వృత్తమునకా నక్క అయన । నాలమునకు పలుకుటకు నానసియనంగ । నంబరధునీలసజ్జటాడంబ సాంబా ॥ ౧౦౬ ॥

ములికిఁజెరుకుళ్ళాపునకునల్లనబొల్చునైమునుదానుసేవనరహిం
చు । జెరిసొమ్మునకును దంతునకును బోఁగనఁజెల్లుబురికిటి సాటికా
టారుడిసనఁదగు । పడవికిఁజాడు మికగుగోనయునబొల్చుఁగిల్లుమరా
యినాగల్లనంగ గంచుకొమ్మునకుశృంగమునకాఁ గొమ్మనఁబాఁచి
కినోఁగ కానాఁచనంగ । గరువలికపయ్యెమునకునా గాలియనగ।
ఘుటికయునుదల్పుతల్పునాగడియయనఁగనూటికినిమద్దనమునకా
నూరనంగ। జటులజై తేయచద శైలకంబసాంబ॥ ౧౦౪॥

కడుపుగడ్డయుఁమాముపడరుబల్లయినంగవిరివికి శయ్యకాఁబరు
పనంగఁ। కాముడికినమొత్తుకగు వెన్నెలయనంగఁబగలుఁమగం
టుసోఁబగలనంగ । నంగళ్లునాకపోగునగును జేటయనంగ జెమలి
కిప్రైత్రికా జెమ్మియనఁగ । బసుపుకాళికిమిఫశ సఁగుబాడయనంగఁ
జలికిని గాలికావలియనంగఁ । బట్టునకుఁగొమ్మనుటకునాఁబట్టనం
గ । భేదమునకు మూలమునకునా జేరనంగ । ఫలమునకు వృద్ధున
కుఁదగుబండనంగ । దాసహృదయ కాసారకావంబసాంబ॥ ౧౦౫॥

సామకూటమునకునరసకాగరదనా సారునుములిఁనాపిరనల
గ । పాయకాలకుసుబాగకమరుఁబాగాయనమాని కామ్రిమునకు
కామాఁపియనఁగ । కామాళికొకచెట్టునలరుబూరుగయనజడశికిని
తఁలిపకాడియనంగ । హూన్నునకుపక్రతికొనరుకీల్మియనంగము
దుపునుసాసుకామురువనంగ । గళమునకుఁగంపటోటకాతెలువ

సంగ । మానుమనుటకుఁదరువునామానసంగఁ । జేవడికిబోలిగ
కైసంగుఁ గైవడియన ॥ డమరుశూలపాశాంకుశాఢంబసాంబ॥

ఘూకంబునకు చెవిగూబ శాగూ బనశిశువునుబలియు నాజిరుత
యునఁగ । సంధ్యవార్చుటకు సంధ్యకుసంఁదియనఁబోల్చుఁబత్తియుఁ
దరువు నాబాల యనఁగ । నొకమాత్రికునకు నాబెటకు మోడియ
న వెల్లుకిక్కుఱయుబోట్టునాఁ బిక్కుఱయనఁగ । గూరకుస్వాప్రాంత
కుం జెలంగునూర్పన పొచ్చు కొక్కుటకునా నొక్కుటనఁగఁగుచము
నకు దల్పుచీలకు గవ్వియనఁగ । బక్కుకునుగోణపమునకాబడు
గనంగ । దళసరతెపద్మమునకునా దళమనంగ । శంబరాంకకపర్ణా
నలంబసాంబ॥ ౧౧౦॥

శేపనమిత్త్రకశేవుటకుఁదలిర్చుడాలనఁగాఁగాఁటిడాలుపరఁగు
నాఁడనఁదగు నాదినమునకు సీమకుమించనజడలకు శిఁఖటకగు।
మోడి నానల్కుకొఁ చేడితునక్కుకు వెల్లుబారను బారయూరారునానదు
నఁడనాఁ జెంతకు దామంబనకొసంగు సరియనదండక్రాసమునక
వు । లోఁఠమనఁగను స్థూలమునోము దార । మమరునారి త్రిగయు
సు నూగానుకొఁయు । క్రొత్తనగనందమునకంఠమునకుఁబోసఁగు।
సఁబరతరంగిశిలసజ్జటాంబసాంబ॥ ౧౧౧॥

కొప్పనఁగబింటి కొనకును గబరికానన్ను రానన్నున కొన్నుటక
గు । నప్పినగఁ దంష్ట్రికగ పడమికిజెల్లు నప్పయనఁగ దంష్ట్రిక

క్కకమరుఁ। గలుపనమడిలోనికసువగుఁజెరగుపా బాసపయో
నకుబాసకలరు। తబ్బనగవ్వ కుడుంబంబునకు బొల్చు మేలనమరు
లకు మెచ్చునకగుఁ। బాలనఁగక్షీరమగుభాగ్యములకు నానరు।
గమ్మయనబత్రికకుజెవి కమ్మకెనయుఁ। బాపయనబిడ్డకగుఁగేను
పావకెనయుఁ। దాపసోత్తమవినుతకదంబసాంబ॥ ౧౧౨॥

మెఱయనఁగాఁదేనె మెఱకుఁవింతకుబొల్చు మెఱుగనఁగొత్త
కుమించునకగు। బండనాఁదిట్టుకుఁబలుగురాతికి జెల్లుబంతినా
కెండునుబత్తెయోసయుఁ। చెరుగనదధికిఁదనరారువేఁటనాఁగోతి
యకువేఁట్టకమరు। పెలియనబయిటికిపెల్లనకుఁదనర్చు వీడనుబ
డులునువీఁడునలరు। మబ్బనగమందు సౌక్కును మబ్బునగు। బు
ఱుగనఁగలాంఛవమునకుఁ బలుగుకొదవు। నాలనగోవునగుభా
ర్యకయతిశయిల్లు। శంబరాహితమదవిదాడంబసాంబ॥ ౧౧౩॥

గురువననాజ్ఞకుబరువునకుఁ జెలంగునాఁటినాయల్లెకునాటి కెన
యు। నూరనఁబల్లెకునూరువునకుబొల్చుఁదమియన రాత్రికిఁదమిక్షి
నమరుఁ। గరియనదంతికిఁగప్పనకుఁదనర్చుచింతనాఁదింత్రిణి చిం
తయొనరు। మూలయనఁగఁగోణమునకురిక్కకు జెల్లుఁమనువనబ్ర
తుకుమనువునగుఁ। గూటమనశిఖరమునకునుగుంపునకగు।
జాతియననన్వయమునకు జాతికెనయు। బురియనఁగ నెమ్మిలోకఁ
కుబులికిదనరు। సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి॥ ౧౧౪

గిస్తుం దతుండకనియగు । కస్తూరిరంగసుకవిఘటితమిం చినయీ।
సి స్తగునాంధ్ర నిఘంటువు । శస్తంబై వెలయుగాత జగతిని
సాంబ॥ ౧౧౫॥

ఈరుచిరాంధ్ర నిఘంటువు । హరుండు దివహించి మించి యా
రవిశశిభూ । తారకమై తారకమై । తారకమాగాలసుకవితతు
లకు సాంబ॥ ౧౧౬॥

సాంబనిఘంటు సమాప్తము.